

Biały Kościół, prace konserwatorskie przy elementach szafy organowej w 2023 r.

W 2023 roku rozpoczęliśmy prace konserwatorskie przy prospekcie organowym z kościoła pw. Św. Mikołaja w Białym Kościele. Zdemontowaliśmy całość lewej szafy organowej wraz z instrumentem, jednak ze względu na stosunkowo niewielkie środki finansowe przeznaczone na to zadanie w tym roku, pochodzące z dofinansowania Marszałka Województwa Małopolskiego oraz środków Parafii, pełna konserwacja techniczno-estetyczna objęła jedynie część polichromowanych elementów struktury szafy.

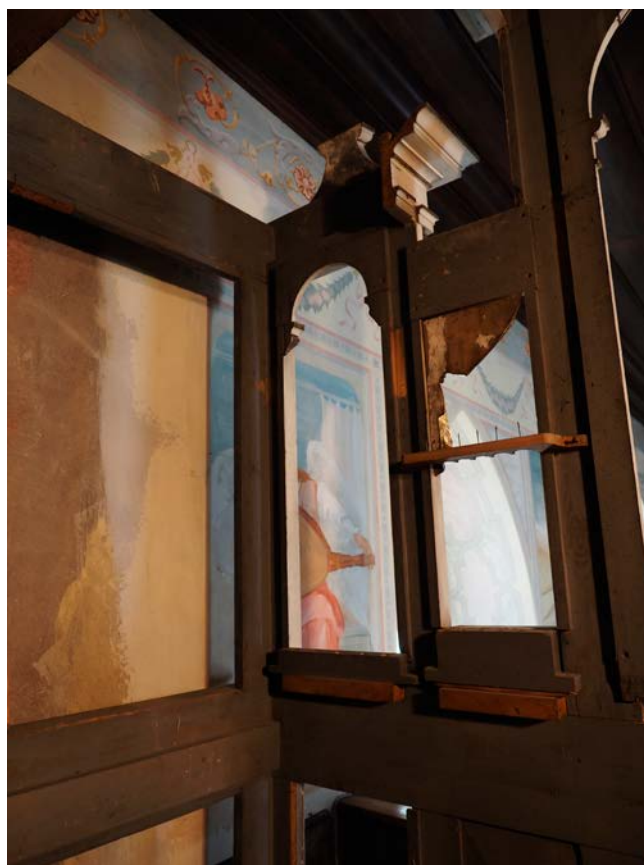
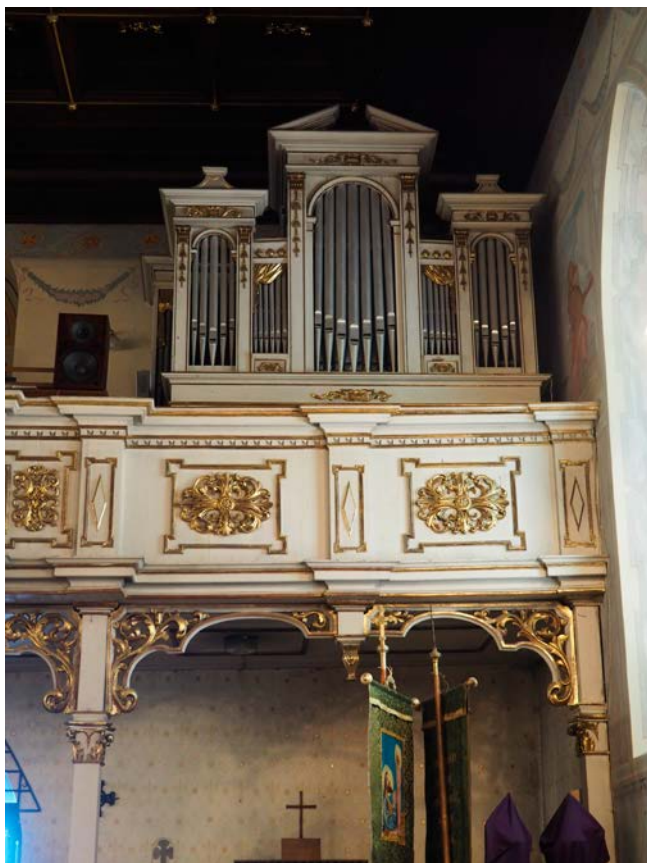
Analiza stanu zachowania obiektu wykazała niezwykle wysoki stopień zniszczenia drewna, będący skutkiem działalności zarówno drewnojadów, jak i wilgoci oraz grzybów atakujących drewno. Okazało się również, że cała struktura szafy organowej, pierwotnie błękitno-bordowa, była trzykrotnie przemalowana. Najpierw, być może jeszcze w XIX wieku, przemalowano ją na brązowo z mazerunkiem (fladrunkiem) imitującym strukturę drewna. Następnie, w niewiadomym czasie, zyskała kolor ciemnooliwkowozielony z elementami pokrytymi szlagmetalem udającym złoto. W drugiej połowie XX wieku szafę wraz z całą strukturą chóru, przemalowano na biało grubą farbą olejną z kredą, a część elementów pokryto szlagmetalem lub pastą woskową z opiłkami brązu, imitującymi złoto.

W ramach konserwacji należało powrócić do pierwotnej estetyki obiektu i odkryć oryginalne warstwy malarskie spod przemalowań. Ogromną trudność w tym procesie stanowił fakt, że zarówno pierwotna warstwa, jak i ostatnie białe przemalowanie miały podobne spoiwo, co powodowało, że każdy rozpuszczalnik usuwający przemalowania pozostawiony na zbyt długi czas na obiekcie, naruszał również warstwę oryginalną. Równocześnie, usunięcie oliwkowej i imitującej drewno warstwy przemalowania wymagało użycia zupełnie innych rozpuszczalników w postaci kompresów, a następnie mechanicznego usunięcia skalpelem bądź nożem szewskim. Proces ten był bardzo żmudny i długotrwały, jednak dzięki zastosowaniu metody naprzemiennych rozpuszczalników, wraz z mechaniczną, udało się odstąpić większość oryginalnej warstwy malarskiej autorstwa Pawła Turbasa.

Bardzo zniszczone drewno obiektu należało poddać dogłębnej impregnacji. Okazało się, że zastosowany w ubiegłym roku na chórze i przewidziany w programie impregnat Paraloid B-72 w ksylenie lub dowanolu kompletnie nie nadawał się do impregnacji szafy organowej, ponieważ rozpuszczał i uszkadzał oryginalną warstwę malarską, a dodatkowo zastosowane tu drewno iglaste pęczniało i deformowało się. Po analizie możliwych rozwiązań postanowiono sprowadzić z Włoch nowoczesny impregnat do konserwacji zabytków: Rexil, o niskiej lepkości i bardzo wysokim stopniu penetracji, impregnujący drewno na poziomie komórkowym, którego rozpuszczalnik stanowi benzyna lakowa obojętna dla polichromii. Zastosowanie tego preparatu z dodatkiem kompadybilnego preparatu przeciwko drewnojadom: Per-xil przyniosło spodziewany efekt, jednak wydłużyło znacznie sam proces konserwacji dzieła, ze względu na bardzo powolne odparowywanie rozpuszczalnika (czas odparowywania wynosi kilka miesięcy do roku).

Po częściowym podeschnięciu poszczególnych elementów szafy, uzupełniono w nich ubytki drewna, a następnie dwukrotnie zawerniksowano werniksami o przeciwstawnych spoiwach i wyretuszowano naśladowczo do oryginału warstwę malarską pigmentami ze spoiwem konserwatorskiego werniksu ketonowego (Vernice Ritocco per Restauro, firmy Maimeri). Na końcu elementy zabezpieczono półmatowym werniksem końcowym firmy Lascaux, odpornym na działanie promieni UV.

Wszystkie fragmenty pierwotnie pokryte szlagmetalem pozostawiono do dalszej konserwacji, docelowo przewidziane jest ich złocenie prawdziwym złotem płatkowym. Mamy nadzieję, że w rozpoczynającym się 2024 roku uda się dokończyć konserwację całości szafy i instrumentu, a następnie zmontować je w kościele.

Lewa szafa organowa przed konserwacją, w 2021 r. oraz w trakcie rozbiórki, po demontażu instrumentu w 2023 r.

Lewa szafa organowa przed konserwacją, od środka, po demontażu instrumentu. Widoczny katastrofalny stan zachowania drewna zniszczonego przez drewnojady, wilgoć i mikroorganizmy.

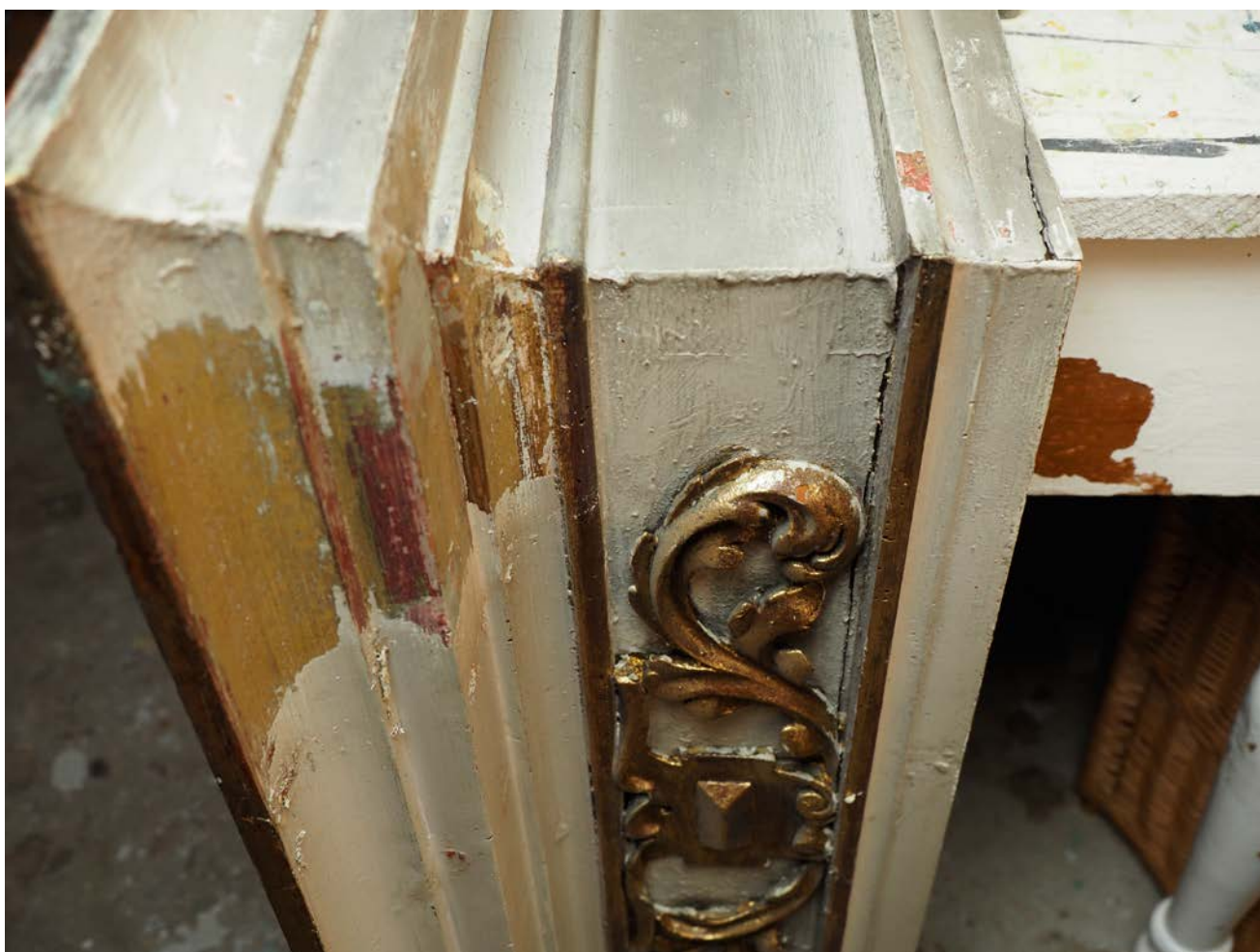
Lewa szafa organowa przed konserwacją. Widoczny katastrofalny stan zachowania drewna zniszczonego przez drewnojady, wilgoć i mikroorganizmy.

Fragment lewej szafy organowej przed konserwacją – drewno jest zniszczone przez drewnojady, zmurszałe przez działanie wilgoci i mikroorganizmów, bardzo mocno zabrudzone.

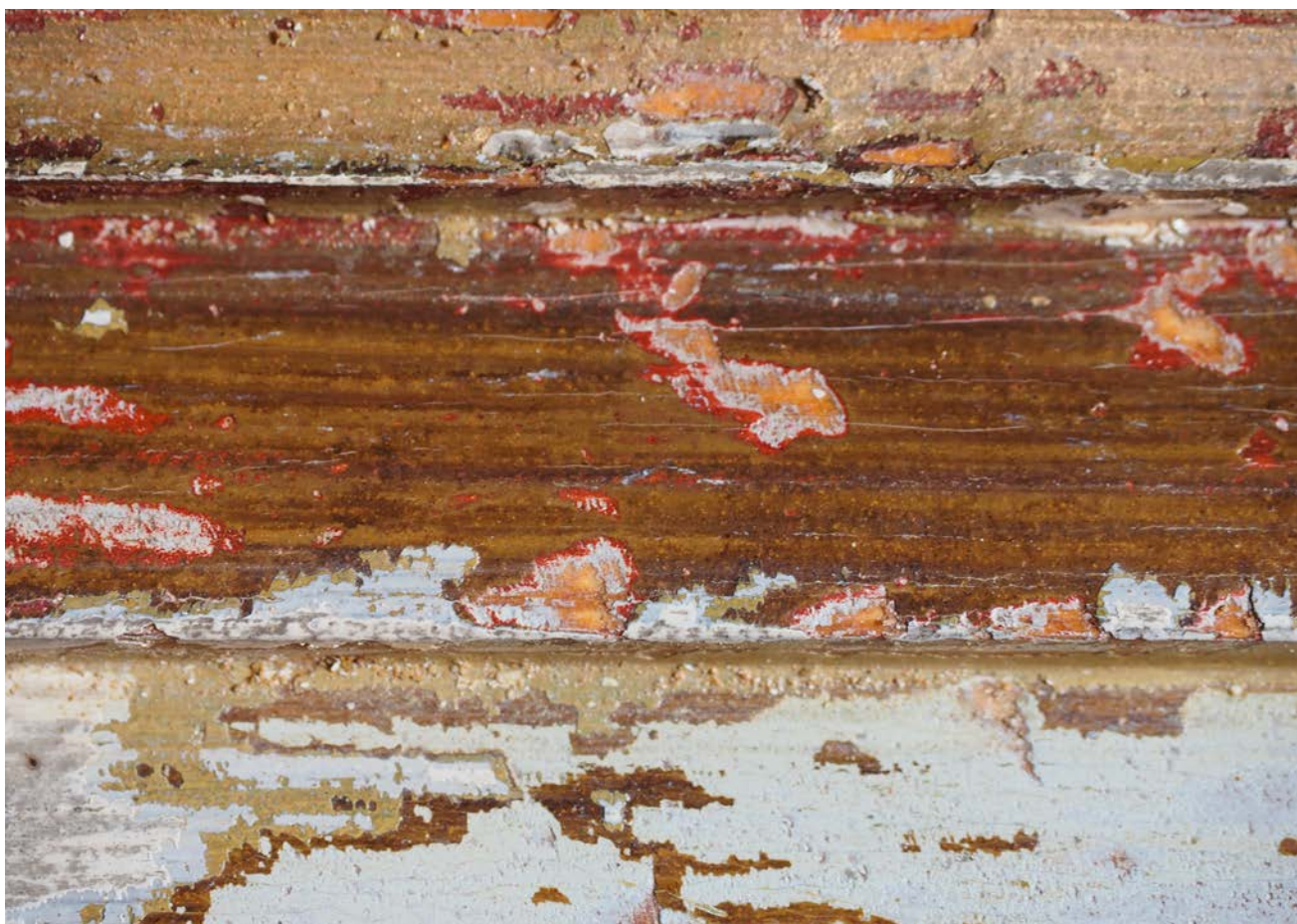
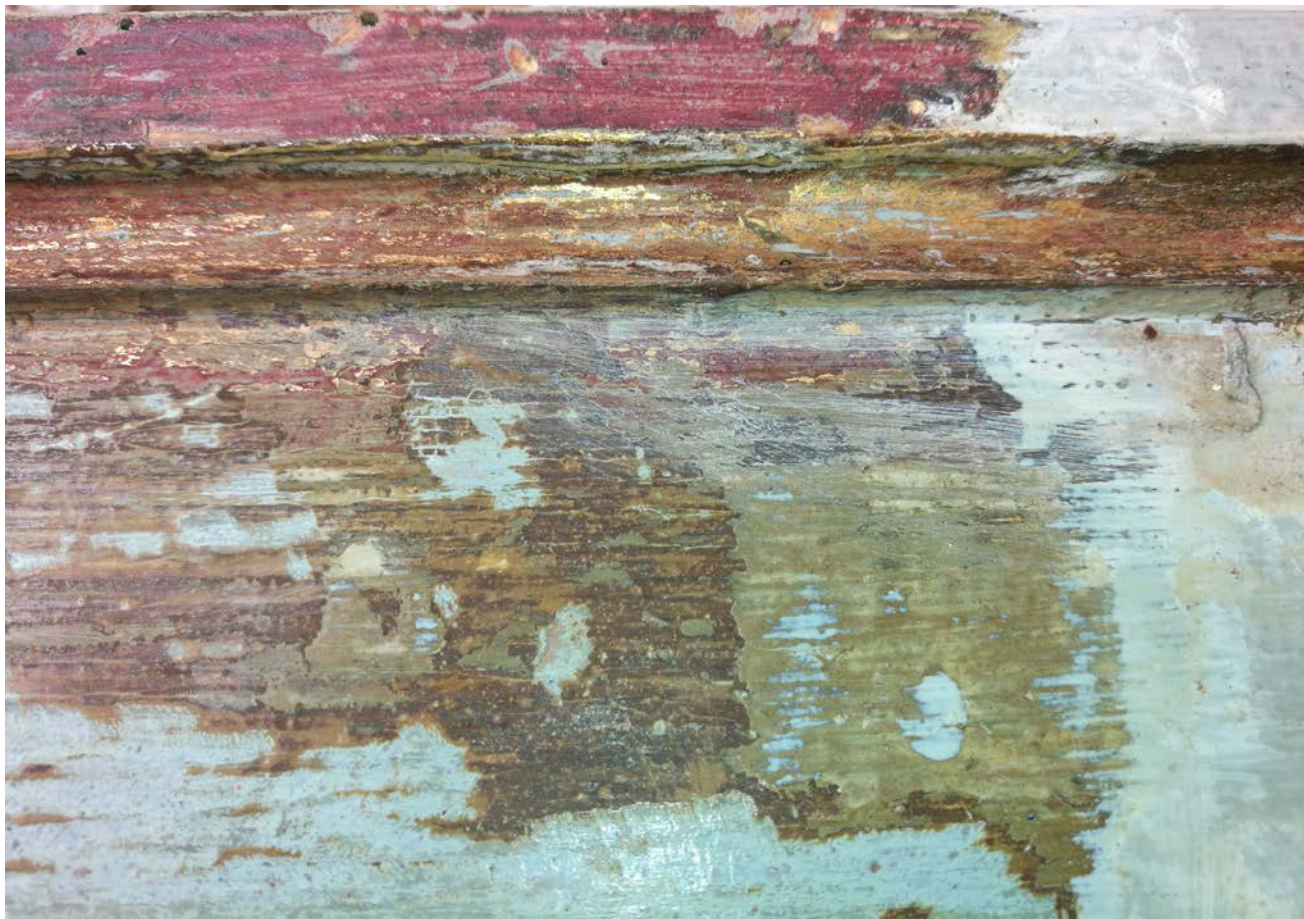
Fragmenty lewej szafy organowej przed konserwacją – widoczna trzecia warstwa białego, olejnego przemalowania z elementami pokrytymi szlagmetalem i pastą brązowniczą.

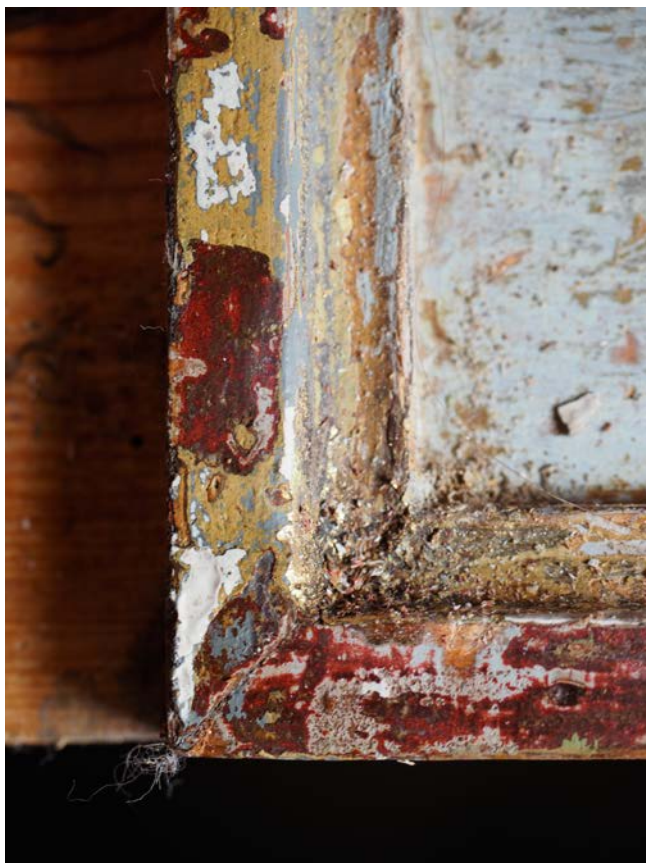
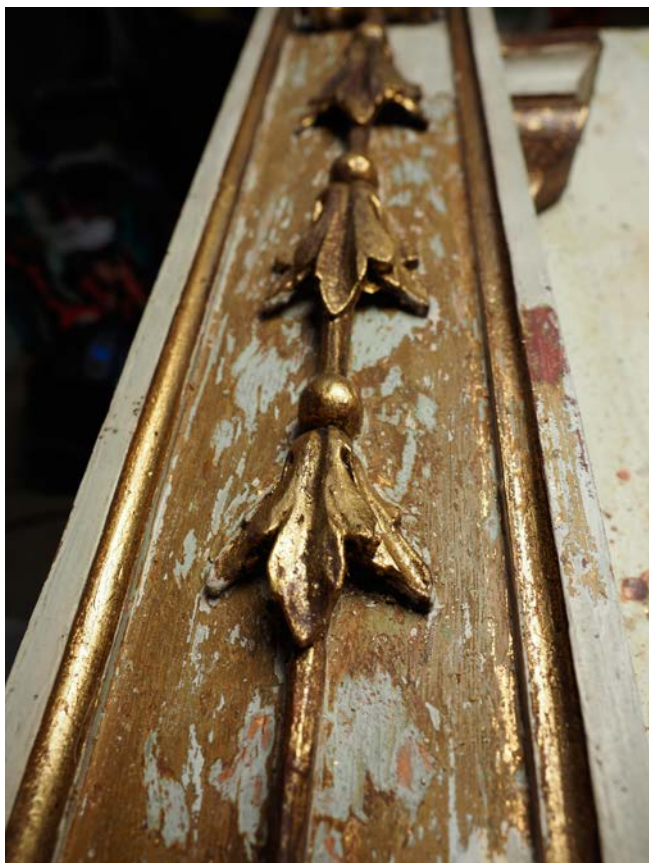
Fragmenty lewej szafy organowej w trakcie konserwacji – podczas zdejmowania przemalowań: widoczna trzecia warstwa białego i druga warstwa oliwkowozielonego przemalowania.

Fragmenty lewej szafy organowej w trakcie konserwacji – podczas zdejmowania przemalowań: widoczna trzecia warstwa białego i druga warstwa oliwkowozielonego przemalowania oraz odstonięta w pełni pierwotna błękitna polichromia. U góry odwrocie elementów szafy z widocznymi otworami po drewnojadach.

Fragmenty lewej szafy organowej w trakcie konserwacji – podczas zdejmowania przemalowań: widoczna trzecia warstwa białego, druga warstwa oliwkowozielonego przemalowania, pierwsza warstwa brązowego przemalowania z fladrunkiem imitującym słoje drewna, a pod nimi pierwotna błękitn-bordowa polichromia.

Fragmenty lewej szafy organowej w trakcie konserwacji – podczas zdejmowania przemalowań:
 U dołu odsłonięta pierwotna błękitno-bordowa polichromia z wklęsłą pierwotnie pokrytą szlagmetalem laserowanym szelakiem, położoną bezpośrednio na warstwie malarskiej (w trakcie tworzenia dzieła nie używano zaprawy, lecz malowano bezpośrednio na drewnie).

Fragmenty lewej szafy organowej w trakcie konserwacji – po odstąpieniu pierwotnej błękitno-bordowej polichromii, impregnacji drewna i wykonaniu uzupełnień ubytków drewna kitami drewnopodobnymi, warstwę malarską zabezpieczono werniksem i rozpoczęto uzupełnianie – retusz warstwy malarskiej metodą naśladowczą do oryginału.

Fragmety lewej szafy organowej w trakcie konserwacji – zdejmowania przemalowań i po odśnięciu pierwotnej błękitno-bordowej polichromii.

Przykładowe fragmenty lewej szafy organowej w trakcie i po konserwacji – po odstąpieniu pierwotnej błękitno-bordowej polichromii, impregnacji drewna i wykonaniu uzupełnień ubytków drewna kitami drewnopodobnymi, warstwę malarską zabezpieczono werniksem i uzupełniono warstwę malarską metodą naśladowczą do oryginału.

Fragmenty lewej szafy organowej w trakcie i po konserwacji i uzupełnieniu warstwy malarskiej metodą naśladowczą do oryginału. Część szafy stanowiły elementy dodane do niej w trakcie przebudowy, na których w całości zrekonstruowano błękitną warstwę malarską, zgodnie z pierwotną kolorystyką obiektu,

Przykładowe fragmenty lewej szafy organowej po konserwacji – po odśłonięciu pierwotnej błękitno-bordowej polichromii, impregnacji drewna i wykonaniu uzupełnień ubytków drewna kitami drewnopodobnymi, warstwę malarską zabezpieczono werniksem i uzupełniono warstwę malarską metodą naśladowczą do oryginału.